

ORSZÁGOS NÉP- ÉS CSALÁDVÉDELMI ALAP

Írta
TEGZES LÁSZLÓ dr.

Új irányok a magyar nép- és családvédelemben

A trianoni csapásban erkölcsileg megalázott, anyagilag megszegényített nemzet a nagy megrázkódtatás után befelé fordult, számbavette hibáit, bűneit és megindult a belső megújulás útján.

Nyilvánvaló volt, hogy a *nagy összeomlás egyik legfőbb okozója a magyar társadalom egyensúlyában szociális, gazdasági és kulturális téren mutatkozó nagyfokú eltolódás volt.*

A kiegyezés után szinte váratlan arányokban meginduló gazdasági, ipari fellendülés a liberális gazdasági és társadalmi rendben meghirdetett Szabad verseny veszedelmes hatása alá került.

Az erőseknek és nagyoknak ez a szabadsága a korlátlan lehetőségek legtágabb és legellenőrizhetetlenebb területe volt azokkal a gyengébbekkel, és kisebbekkel szemben, akik számára *a szabadság elvi joga mellett a tényleges versenyhez állás előfeltételei sem anyagi, sem szellemi, sem politikai, sem társadalmi viszonyában nem voltak meg.*

Az érdekeiben idegen eszmék és emberek védelmére szoruló munkásság, a várostól életformában messze elmaradt magyar falu, az egykor polgári műveltséget hordozó, de most az anyagi elszegényedése miatt jelentőségében, megkisebbedett magyar kézműipar, az elsatnyuló magyar kereskedelem voltak a legszomorúbb és legszemléltetőbb példái ennek a társadalmi eltorzulásnak s egyben a magyar fajta erkölcsi és anyagi meggyengülésének.

A trianon utáni két évtizedben a munkások betegség- és baleset elleni, valamint öregség esetére szóló biztosításnak megszervezése az Országos Társadalombiztosító Intézet keretén belül, a női-és gyermekmunka szabályozása, a legkisebb munkabérek szabályozása az iparban, majd később a mezőgazdaságban, a fizetések szabadság biztosítása az ipari és kereskedelmi munkások számára, a családi bér rendszeresítése az iparban és bányászatban, majd a kötelező öregségi biztosítás megindítása a mezőgazdaságban, voltak a legfeltűnőbb állomásai annak az erőfeszítésnek, amellyel a magyar nemzet ezeket a súlyos társadalmi bajokat orvosolni s ezzel az egész magyar társadalmi Szervezetet egészségesen átalakítani; és megerősíteni kívánta.

A kezdetben komoly elhatározással megindított szociális átalakítást azonban erősen visszavetette az 1930-as évek elején bekövetkezett világ-

viszonylatú gazdasági válság s így a jószándékú megújulás nemcsak bizonyos tervszerűtlenséget, de időbeli szaggatottságot is mutat.

A gazdasági válság visszatartó hatásának is volt azonban bizonyos egészséges következménye. A társadalom építményében meglevő hibák még élesebben megmutatkoztak s nyilvánvalóvá vált az, hogy a magyar társadalmi egyensúly megteremtése szervezettebb, tervszerűbb erő kifejtést igényel egyfelől, másfelől az eszközöket és módokat is már külföldi példák figyelembevétele mellett, – korszerűen ugyan, de a magyar feladatoknak megfelelően kell megválasztani. Az is kitűnt, hogy a *társadalom szervezetét közvetlenül érintő beavatkozások mellett a magyar társadalom meggyógyításában olyan lehetőségeket is kell biztosítani, amelyek az egyes megbetegedett egyedekhez érnek el egészen közvetlenül s a szerkezeti változásokon belül a szociális gondozásra váró feladatok megoldását is lehetővé teszik.* Ezeknek az eszközöknek és módoknak alkalmazásánál azonban figyelembe kell venni ugyancsak azokat a tapasztalatokat, amelyeket ezen a téren az éveken át tartó inségakciónál kül- és belföldön szereztünk.

Nagy vonalakban ilyen elvi fejlődéstörténeti és szakmai tapasztalatok után Született meg az új magyar szociálpolitika egyik legjelentősebb intézménye, az *Országos Nép- és Családvédelmi Alapról* szóló törvény.

A törvényben jelentkező elvek, szociálpolitikai módszerek és eszközök új fejezet megnyílását jelentik a magyar társadalompolitikában.

Mindenesetre szakítást jelentenek az előző század egész társadalmi szemléletével szemben.

A törvény 2. §-a ugyanis azt mondja, hogy az Alap célja a leginkább támogatásra szoruló néprétegek *gazdasági, erkölcsi és szellemi* felemelése folytán az életviszonyok javítása és a *társadalmi kiegyenlítődés elősegítése*, továbbá a népesség szaporodásának előmozdítása.

A továbbiakban a törvény közelebbről is megjelöli a széleskörű célkitűzések megvalósításának legfontosabb gyakorlati módját is, mert az Alap feladatát «különösen» a következőkben sorolja fel:

a) a sokgyermekes családok intézményes támogatása;

b) gondoskodás a gyermekvédelem feladatainak ellátásáról;

c) a megélhetésükben veszélyeztetett – főként mezőgazdasággal foglalkozó – *családok boldogulásának szerves megalapozása* háhozjuttatás, kedvezőbb viszonyok közé telepítés, vagy egyéb gazdasági megsegítés (közjóléti Szövetkezetek, különböző termelési, értékesítési intézmények és vállalkozások elősegítése, stb.) útján;

d) kellő anyagi feltételekkel nem rendelkező, arra érdemes családok részére az anyagi eszközök biztosítása avégből, hogy az állam, vagy más közület *gazdaságpolitikai tevékenységének részesei legyenek.*

Vagyis a törvény a társadalmi kiegyenlítődés elősegítését már nem csupán a szabad erők egymást kiegyensúlyozó játékára bizza, hanem az abban való közreműködést a társadalomból kialakított legfelsőbb rendű közösségi szervre, az államra ruházza. Az állam ezzel azt a magasabb erkölcsi feladatot kívánja vállalni, hogy hivatásánál fogva különös módon gondjaiba veszi és óvja az igazságtalanságtól a társadalom gyöngébb rétegeit és így az erkölcsi mélységekbe alapozva fogja biztosítani a társadalmi élet tartó részeit.

Szakítás ez a törvény az egyoldalú materialista társadalmi felfogással is, mert a társadalmi kiegyenlítődést ez a törvény már a *szellemi és erkölcsi*

erőknek az anyagiakkal minden tekintetben egyforma érvényesülésétől várja. Lényegében tehát a keresztény világfelfogás alapvető nézeteire helyezkedik, amely a test és lélek analógiáját látja a társadalomban is, s azt olyan szerves egészként fogja fel, amelynek ereje és egészsége a testi és lelki, másnéven erkölcsi, szellemi és gazdasági erők kiegyensúlyozott működésén alapszik.

Más, gyakorlati vonatkozásban ez azt is jelenti, hogy a *megsegítésre váró népréteget az anyagiak juttatásán felül egyidőben és párhuzamosan erkölcsi és szellemi segítségben is akarja részesíteni.*

Elvi szempontból az is jelentős, hogy a törvény az állam feladatának látja a *népesség szaporodásának előmozdítását, vagyis a nemzet biológiai megerősítését, amely megint csak erkölcsi és anyagi erők együttes és harmonikus munkásságától várható.* Milyen messze van ez a szemlélet és akarat attól a veszedelmesen önző és ugyanakkor kispolgári szemlélettől, amely túlzottan doktriner világnézetével és az élet jelenségek összefüggésének meg nem látásával akarva, nem akarva népes nemzetek erkölcsi, egészségi, termelői, fogyasztói erejét aknázza alá és történelmi hivatásuk betöltését szinte öngyilkosság elkövetésével veszélyeztette!

Ha a törvény példászerű felsorolását nézzük további rendkívüli érdekes elvek kidomborodására bukkanunk.

A társadalmi kiegyensúlyozás munkájának középpontjában már *nem az egyén, hanem a keresztény társadalomtan felfogása szerint a társadalom alapegysége, s a nemzet biológiai erejének egészséges sejtje, a sokgyermekes családok »intézményes támogatásai áll.*

A segítségre szoruló családot, ez a törvény már nem a karitatív szemzőgéből nézi, hanem mint az állam *gazdaságpolitikai tevékenységének részét,* s mint ilyen számára látja feladatának a megfelelő anyagi eszközök biztosítását. A liberális gazdasági és társadalmi rend nem törődött azzal, hogy vajjon az ilyen társadalom és nemzet szempontjából egyaránt nagyjelentőségű egységek egyáltalán hozzá állhatnak-e ahhoz a versenyhez, amely éppen az egymásra való tekintet nélkül igen komoly anyagi eszközök, gazdasági erők, főleg tőkék rendelkezésre állását kívánta.

Itt mutatkozott meg ugyanis a materialista-individualista nézet tévedése és a természetellenessége. Éppen a társadalomnak az az értékes egysége nem volt képes a jobb lehetőségek megszerzésére megfelelő indító tőkét szerezni, amely a legtöbb gyermek fenntartását és nevelését vállalta. A legszemléltetőbb példa erre a magyar sokgyermekes kisiparos család, amely a gyermeknevelés feladatai miatt nem tehet szert Soha a foglalkozásához, illetve vagyonosodásához nélkülözhetetlen erősbödő tőkére, hiszen a tőkegyűjtést a túlnyomó részben kiskorú gyermekek tartása lehetetlenné tette. A gyermekek növekedésével viszont a kisiparos küzdőereje csökkent vagy pedig az összegyűlőfélben lévő tőkét elvitték az önálló utakra induló felnőtt gyermekek. Viszont a társadalmi életben uralkodó rideg szabályok a másik lehetőséget, a hitelt sem biztosították a család »gazdaságpolitikai tevékenységének« kibontakozásához, hiszen annak is előfeltétele a »bankszerű fedezet«, tehát már bizonyos vagyon volt.

Az a tény, hogy a törvény 2. §-ának (3) bekezdése szerint, az Alap nyújtotta juttatás visszatérítését pénzben vagy természetben igényelheti az állam, elvi szempontból szintén fontos. Annyit jelent, hogy a munkaképes családoknál erkölcsileg feltétlen romboló adakozás helyett az erköl-

csileg egészséges s éppen ezért önerejére támaszkodó családokat kívánja az. Alap a törvényadta lehetőségekhez segíteni. S a törvénynek ez az elvi állásfoglalása erkölcsi és társadalomfenntartó szempontból nem kevésbé jelentős, mint anyagi szempontból.

Az elvi célkitűzések s ennek megfelelő módszerek választása mellett a törvény eddig nem tapasztalt arányokban gondoskodik a célkitűzések végrehajtásának *anyagi biztosításáról is*. Az Alap részére biztosított állami javadalmazás a törvény szerint 1940-ben 28 millió P-nél, 1941-ben 41 millió P-nél, 1942-től kezdődően 46 millió P-nél kevesebb nem lehet. Ezzel szemben részben a visszatért területek által támasztott igényeknek is megfelelően a m. kir. kormány 1941-ben 85 millió, 1942-ben 85.5 millió P-t, 1943-ban 100 millió P-t bocsátott az Alap végrehajtó szerveinek rendelkezésére.

Az anyagi vonatkozásokban azonban ismét nagy jelentősége van annak, hogy ezeket a jelentős összegeket az állami illetékekből befolyó bevételek 27 %-ából és egy országos pótdából, a nép- és családvédelmi pótdából nyeri az Alap. E pótdát a jövedelemadó, a társulati adó, a tantiémadó és az általános kereseti adó fizetésére kötelezett adózók terhére vetik ki. Vagyis a *magyar társadalom tehetősebbeinek hozzájárulásából tevődik össze az a jelentős összeg, amelyik a másik oldalon a felemelésre váró népréteg jobb megélhetésének megalapozására szolgál*. Az Alap bevételeinek megszerzési módja így maga is a társadalom kiegyenlítésének egyik eszköze.

Végül ki kell emelni azt is, hogy a törvény a korszerű szociális gondozás, kívánalmihoz képest, megveti a *szakszerűség tudományos alapjait* és megfelelő Szervezet kiépítésének lehetőségéről is gondoskodik.

A törvény ugyanis felhatalmazza a minisztériumot, hogy »az Alap szervezetét és működésének módját rendelettel állapítsa meg« (5 §-a), hogy a *közszolgálat egyes ágazataiban előírja, mint alkalmaztatást feltételt, a korábban végzett szociális munkát, (5. §. b.)*, továbbá, hogy a hazai egyetemek mellett *szociális tanfolyamot* szervezzen s azoknak *sikeres elvégzését* ugyancsak a *közszolgálati alkalmazás előfeltételeivé* tehesse, a közszolgálatban állók vagy azok egyes csoportjai részére. (5. §. c).

Az elvek, módszerek, szervezet és az ehhez szükséges anyagi eszközök, tehát a kor felfogása szerinti tökéletes szervezési alapelvek foglalatja ez a törvény. Ezt az értéket az teszi teljessé, hogy ugyanakkor pedig elgondolásában és felépítésében teljesen magyar. Visszatérést jelent ugyanis a romlatlan, ős magyar alkotmány mélyrenyúló alapjához a *családisághoz*. Módszereinél pedig figyelemmel van a magyar nép erkölcsi felfogására, számol a sajátos magyar adottságokkal, s a tevékenység javát a magyar nemzeti erők egyik legbővebb forrásának, a *magyar mezőgazdasági lakosság erkölcsi és anyagi erőinek megsokszorítására kívánja fordítani*.

Az új irányú magyar szociálpolitika elvi alapjainak és foglalatainak, a törvényes rendelkezéseknek ismertetése után nézzük azt, hogy a célkitűzések miként valósulnak meg a való életben.

Az eszmék tisztázása után első feladat az elgondolás és akarat végrehajtására alkalmas szervezet megteremtése. Ebből a szempontból az Országos Nép- és Családvédelmi Alap létesítése ugyancsak új vonásokat hozott a magyar életbe.

Az Alap a *m. kir. belügyminiszter kezelése* alatt áll. A m. kir. belügyminiszter javaslattevő szerve, de egyben a nép- és családvédelmi tevékeny-

ség végrehajtásának központi szervezete is az *Országos Szociális Felügyelő-ség*. A törvény végrehajtásának módját, irányelveit magába foglaló 7000/1940. M. E. számú rendelet szerint a Felügyelőség intézkedésre jogosult olyan ügyekben, amelyekben annak jogát a belügyminiszter nem tartotta fenn a maga számára. Ez tehát a szokásosnál nagyobb hatáskört biztosít a központi szerv számára, amely hatáskör és rugalmasság az élethez alkalmazkodó szociálpolitikának elsőrendű feltétele.

Az Országos Szociális Felügyelőség belső működése is érdekes. 13 tagját (Vitéz Kovách Dezső szociális felügyelő hősi halála után, jelenleg 12 tagját) úgy terjesztette elő a m. kir. belügyminiszter a Kormányzó úr Ófőméltósága elé kinevezésre, hogy e felügyelők mindegyike a szociális lényeges szakismeretek egyikében különösen jártas legyen. Így a Felügyelőség tagjai között jogász, pedagógus, gazdász, statisztikus, vármegyei és városi szociálpolitikában működött közigazgatási tisztviselő található. A szociális problémák összetett természetének, megfelelően megoldásánál a szervezésnek ez a formája feltétlenül előnyös. A Felügyelőség tagjai kettős funkciót teljesítenek. Saját különleges szakképzettségüknek megfelelően egy-egy *országos előadói ügykörben* tevékenykednek, ugyanakkor minden felügyelő az ügyvezető elnök által kijelölt egy-egy tájegységen, mint működési területen irányítja a vármegyék és városok szociális tevékenységét.

Az Országos Szociális Felügyelőség élén *ügyvezető elnök áll*, az eddigi gyakorlat szerint a belügyminisztérium egyik államtitkára. Ily módon a Felügyelőség legközvetlenebb kapcsolatban állhat a vármegyei és városi közigazgatás legfelsőbb szervével, a belügyminisztériummal.

Az Országos Szociális Felügyelőség irányítása mellett a nép- és családvédelmi tevékenység tényleges végrehajtói a *törvényhatóságok első tisztviselői*, illetőleg azok megbízásából a *megyei városok polgármesterei*, azaz az alispánok és polgármesterek.

A vármegyék és városok vezetői, a területen irányító munkát végző szociális felügyelők segítése mellett munkatervét és költségvetést készítenek az elkövetkező év nép- és családvédelmi tevékenységéhez. A munkatervet a helyszínen szerzett és lehetőleg tudományosan is kiértékelt adatokra épülnek. A munkatervét a m. kir. belügyminiszter hagyja jóvá és ugyancsak ő utalja az azokhoz szükséges évi *ellátmány* összegét.

A hon-, majd alkotmányvédő ősi autonómiák, a vármegyék és városok így újultak meg hivatásukban. A nemzet erőinek védelmét és fokozását a modern kor szociális igényei szerint, a nép- és családvédelem feladatainak vállalásában látják el.

A törvényhatóság első tisztviselője mellett három szerv tevékenykedik. Az alispán, polgármester előadójaként a *közjóléti előadó*, aki főleg közigazgatási vonatkozásokban segíti végrehajtani a nép- és családvédelmi munkatervet. Továbbá a *szociális gondozó*, akit a m. kir. belügyminiszter, illetőleg az Országos Szociális Felügyelőség bocsát a vármegye, város rendelkezésére s akinek legfőbb tevékenységi köre a szociális adatszolgáltatásban, a családok szociális gondozásában, s végül a társadalomnak e munkában való megszervezésében a közreműködés.

Végül új és hatásos szervként jelentkezik a vármegyében és városokban a *közjóléti szövetkezet*, amely a nép- és családvédelmi tevékenység erősen *gazdasági jellegű teendőit bonyolítja le*. A közjóléti szövetkezetek *forgótőkéjüket* a vármegye és város részére a m. kir. belügyminiszter által

megállapított évi ellátmányból kapják ugyancsak évenként. Forgótőkét juttatásokból történt visszafizetések összege emeli.

A közjóléti előadók az autonómia tisztviselői, akik most már különleges szakképzettséget szereznek, hivatásuk ellátására a hazai négy egyetemen megindult szociális tanfolyamokon.

A szociális gondozók létszáma ezidőszerint 195, de ugyanakkor rendelkezésre áll e munkának körülbelül háromszor ennyi, túlnyomórészt érettségivel vagy ezzel egyenlő értékű végzettséggel bíró *kisegítő szociális gondozó*.

A szervezés olyan irányú, hogy legalább járásonként egy szakképzett és hivatásos szociális gondozó (jövőben: nép- és családvédelmi szakelőadó) álljon a közigazgatás rendelkezésére.

A szociális adatszolgáltatás és gondozás teendőiben vesznek részt nagyszámban az egészségvédelmi körzetek vezetését ellátó *zöldkeresztes védőnők* is.

A múlttal Szemben a szociális tevékenységnek ez a szakképzettségre való alapozása az előrehaladás egyik legjelentősebb állomása.

Külön meg kell emlékezni a szervezet kapcsán a közjóléti szövetkezetekről. *Jelenleg 92 vármegyei és városi közjóléti szövetkezet működik szerte az országban.* A közjóléti szövetkezet szervezetében *sajátos módon találkozunk a közigazgatási tapasztalat és a munka eredményességéhez szükséges nagyobb tekintély* az abba bevont társadalmi erők gyakorlati gazdasági ismereteivel. A közjóléti Szövetkezeti igazgatás elnökei az *alispánok és polgármesterek*. Az igazgatóságban azonban helyet foglalnak mindazok a szakigazgatási tisztviselők, akiknek hatáskörét a nép- és családvédelmi célkitűzésnek végrehajtása érinti. Így a gazdasági felügyelők, tisztiorvosok, népművelési titkárok stb. Ugyanakkor azonban – s ez a közjóléti szövetkezetek létrehozásukban a legszámottevőbb tényező – a közjóléti szövetkezet, mint önálló jogi személy és kereskedelmi társasági forma, a szabályokkal megkötött közigazgatási eljárásoknál rugalmasabb s a szociális kívánalmakhoz és gazdasági élet követelményeihez sokkal inkább működést, végrehajtást tesz lehetővé.

Mindezen felül a közjóléti szövetkezetekre nevelői hivatás is vár. A juttatásban részesítettek ugyanis tagjai lesznek a közjóléti szövetkezetnek, így a szakszerű vezetés alatt is megismerik az önségélyben és felelőségben rejtőző hatalmas erkölcsi és gyakorlati értékeket s alkalmassá válnak arra is, hogy talpraállításuk után majd gyámkodás nélkül egyesítsék saját jól felfogott érdekükben a kisebb, de az egyesítés után már a mai fejlettebb gazdasági életben is helyt állni tudó erőket.

Ez a méreteiben jelentős szervezet azonban elvi és gyakorlati okok miatt nem volna megfelelő, ha nem támaszkodhatna olyan hatalmas erkölcsi erőre és munkaerőmennyiségre, amit a *társadalom önkéntes részvételé jelent a szociális munkában.* Az a társadalom, amely a maga problémáitól és bajaitól úgy kívánna szabadulni, hogy azt egy látszólag rajta kívül álló szervre, az államra s annak szerveire kívánja bízni, lelkületileg életképtelen és meghasadt lenne. Az ilyen magatartás a közösség sorsa iránt való közömbösséget mutatna, amely maga volna szinte a gyógyíthatatlan és legnagyobb szociális betegség. Ezért kétszeresen jelentős társadalompolitikai szempontból az Országos Szociális Felügyelőségnek az a törekvése, hogy a társadalmat a lehető legnagyobb mértékben bevonja

a szociális gondozás munkájába, a társadalmat a mai idők szülte szociális tevékenység öntudatos részesévé tegye és ezzel a ténnyel is a társadalmat önismeretre, érzékenyebb szociális lelkültre és öntevékenységre nevelje.

Ez a gondolat gyakorlatilag az úgynevezett *munkaközösségben* valósul meg. A *munkaközösség* nem új egyesület, hanem *a helyi közigazgatási és társadalmi szociális munkát végző szervezeteknek, egyesületeknek az egyesítése, a helyi szociális teendők megvalósításában való együttes közreműködése.*

A munkaközösség gondolatát a Felvidék szerencsés visszatérése alkalmával az úgynevezett »Magyar a magyarért« akcióban próbálták ki és igazolták. Azóta a magyar városokban és falvakban sorra alakultak meg a munkaközösségek.

A munkaközösségek, a karitatív feladatok szervezettebb ellátása és a nép- és családvédelmi teendők körén belül vállalt családgondozói hivatás mellett, új és nagyszerű feladatot kaptak a hadbavonultak hozzátartozóinak gondozása terén. A magyar társadalom áldozatkészségét és segítőkészségét ebben a vonatkozásban a munkaközösségek a legszebb eredménnyel tükrözik vissza.

A szervezet felépítésének bemutatása után nagy vonásokban megkíséreljük felvázolni annak gyakorlati tevékenységeit és eredményeit 1940. év novemberétől 1942. december 31-ig.

Az Országos Szociális Felügyelőségre úgyszólván megalakítása pillanatában nagyjelentőségű feladat várt, amikor az erdélyi bevonulás által keresetüktől elesett *leszerelt katonák keresetének pótlására és kiegészítésére úgyszólván napok alatt meg kellett szervezni a foglalkoztatási lehetőséget.* A kormányzat 9 millió pengőt bocsátott e célra rendelkezésre. Az ennek felhasználásáról Szóló rendeletben már megmutatkoztak az új családvédelmi elvek. A leszerelt katonák túlnyomórésze vármegyék és városok által községenként megszervezett és azonnal megindított hasznos közmunkáknál részesült munkaalkalomban. A leszerelt kisiparosok és kiskereskedők kamatmentes kölcsönt kaptak. Ugyanakkor azonban a családtagoktól függően munkabérelőleget és külön beszerzési előleget tett lehetővé a rendelet.

A hirtelen jelentkező kezdő feladat teljesítésén tán indult meg az a sajátságosnak nevezhető és erősen gazdasági jellegű tevékenység, amely a sokgyermekes családok jobb megélhetésének megalapozását célozza.

A módszer lényege az, hogy a *hivatalból meginduló* szociális adatgyűjtés során arra rászorulnak és érdemesnek talált családok *természetben, hosszúlejárati, kamatmentes kölcsön formájában, termelőeszközöket kapnak.* A bevezetésben említett versenyképtelenség, tőkehiány, hitelhiány igazságtalanságát elsősorban így kívánja orvosolni az Országos Nép- és Családvédelmi Alap. A rendelkezésre bocsátott eszközök száma és fajtája nincs meghatározva. Az arra érdemes család a földtől a naposcsirkéig, vagy szerszámgig bármely termelőeszközt megkaphat, amellyel a megállapítás Szerint képes saját munkaerejének, képességének, szorgalmának latbavetésével megalapozni boldogulását.

Természetes, hogy az anyagilag leszegényedett rétegeknek ez a megerősítése csak fokozatosan, hosszabb időn át történhetik. Ezért nem lehetett mellőzni azokat a karitatív jellegű és vissza nem térült juttatásokat sem, amelyek különösképpen a gyermek nevelését vagy a pillanatnyi anyagi nehézségek leküzdését teszik lehetővé.

Mindezeknek figyelembevételével az Országos Nép- és Családvédelmi Alap költségvetési előirányzata 1941 és 42-ben az alábbiak szerint alakult. 1941-ben 60 millió pengő volt a kormányzattól az Alap rendelkezésére bocsátott összeg. Ebből az összegből mintegy 14 millió pengőt vett igénybe a már meglévő gyermekvédelmi intézmények fenntartása, 1% millió pengőt az Alappal Szoros Összeköttetésben álló társadalmi, Szociális és karitatív intézmények támogatása, 6 millió pengőt a vissza nem térülő karitatív juttatások, kereken 38 millió pengőt a visszatérülő, gazdasági természetű juttatásokra Szánt összeg. Ez utóbbiból mintegy 22 millió pengőt irányoztak elő a vármegyék és városok a kertes családi házak építésére, körülbelül 4 millió pengő nagyobb haszonállatok vásárlására, 1 millió pengő apró háziállatok vásárlására, $\frac{1}{2}$ millió pengő a földhözjuttatás elősegítésére 3 millió pengő a háziipar támogatására s körülbelül 7 millió pengő a váltakozó és különböző gazdasági jellegű egyéb támogatásra, mint amilyen a gyümölcsösök, veteményes kertek, mezőgazdasági eszközök juttatása, továbbá a sokgyermekes kisiparos és kiskereskedő családoknak felszereléssel, anyaggal való támogatása.

Az adminisztrációs költségre az első évben mintegy 1 millió pengő hitelkeret jutott.

A 60 milliós költségvetés később, az erdélyi részek és a Délvidék hazatéréseivel, több mint 15 millió pengővel növekedett, amelyet a 60 millió pengőn felül bocsátott a kormányzat az Országos Nép- és Családvédelmi Alap rendelkezésére.

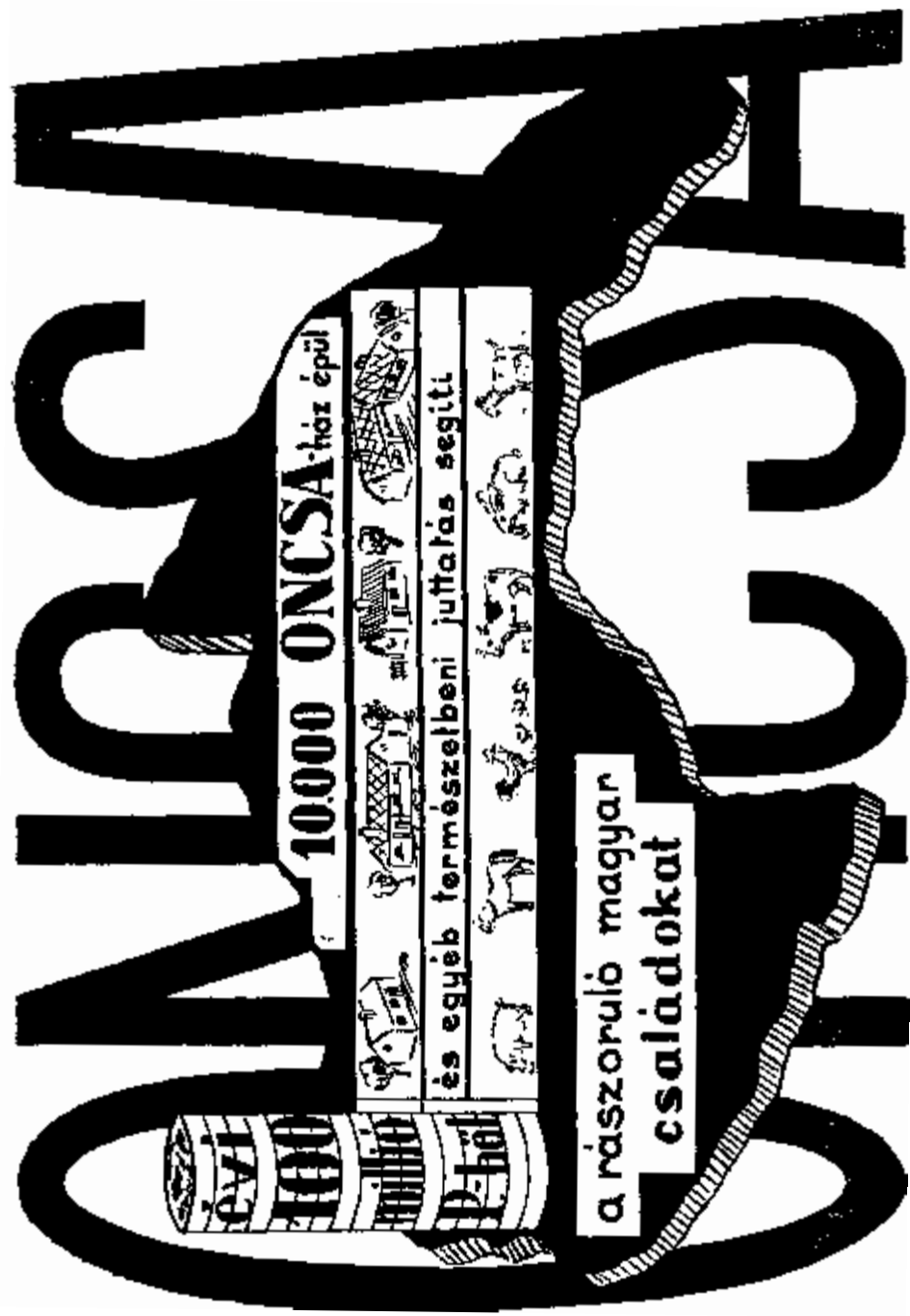
Az 1942. év költségvetése kereken 85 millió pengőt tett ki. Ebből a vissza nem térülő karitatív kiadások kereken 24 millió P. hitelkerettel szerepelnek (állami gondozásban levő gyermekek ellátásához hozzájárulás, tej, cukorakció, gyermekétkeztetés, csecsemőkelengye, szappan, női tej, állandó napközi otthonokhoz hozzájárulás, nyári gyermekotthonok létesítése).

A visszatérülő juttatások hitelkerete 58.5 millió P. volt. A visszatérülő juttatásokra mindazonáltal országos viszonylatban ennél nagyobb összeg áll rendelkezésre, mert az állami költségvetésből erre Szánt 58.5 millió P-t emelik a közben már folyó törlesztések, előző évi megtakarítások, az egyes üzemek bevételei, a kezelési költségből Szerzett bevételek. Ilyenfórmán, hogy csak a legjellemzőbbeket emeljük ki, kb. 45 millió P-t irányoztak elő a megyék és városok családi lakóházak építésére, kb. 7,700.000 P-t földhözjuttatás elősegítésére, 8,500.000 P-t nagyobb és kisebb háziállatok juttatására, mintegy 800.000 P-t kiskertek és gyümölcsösök létesítésére, közel 2,000.000 P-t háziipari foglalkoztatás elősegítésére, mintegy 1,800.000 P-t Sokgyermekes kisiparos és kiskereskedő családok kölcsöneire, több mint 7,000.000 P-t különböző termelő és feldolgozó üzemek létesítésére. A házassági kölcsönökre mintegy 4,000.000 P állt rendelkezésre.

Az állami költségvetésből 2.500.000 P-t vettek igénybe a központi személyzeti kiképzési és dologi kiadások.

Az elmúlt két esztendő tényleg bevégzett munkáiról kiértékelt pontos, számszerű adatok még nem állnak rendelkezésre. Ez érthető, ha megfontoljuk, hogy a gazdasági természetű feladatok különösen az építkezéssel kapcsolatos nehézségek, a különböző évi munkatervek végrehajtásában nem egyszer következő esztendőre való átnyúlást eredményeznek.

10.000 ONCSA-hoz épül

és egyéb terméskelbeni juttalás segíti

a rászoruló magyar
családokat

Mégis a különböző gazdasági juttatási formák *egy-egy jellegzetes kiragadott példájával* lehet érzékeltetni a Nép- és Családvédelmi Alap célkitűzéseinek immár valóráváltását.

Elsősorban a *családi házak építését* kell kiemelni. A folyton fokozódó nehézségek ellenére is az 1941. és 1942. években a megyék és városok mintegy 9000 családi ház építését vették tervbe. Ennek a magyar viszonylatban jelentős Számú új családi otthonnak túlnyomó része készen áll, egy részének építése még folyamatba van. Az építkezést az Országos-Szociális Felügyelőség műszaki osztálya irányítja. A falu népét és az ősi magyar építkezési formákat ismerő mérnökök központi terveket dolgoztak ki, amelyek nemcsak a korszerű igényeket, hanem a magyar tájak építészeti hagyományait s a magyar népnek az építkezésben is megnyilatkozó ízlését is figyelembevették. A célkitűzésekben tehát megint lelki és szellemi szempontok is döntő Szerephez jutottak.

A családi házak építése az anyagi Szállítási nehézségekre való tekintettel lehetőleg telepszerűen folyik, azonban emellett segítséget nyújtanak a közjóléti Szövetkezetek a saját megkezdett házak építésének befejezéséhez, házak bővítéséhez, tatarozásához, sőt alkalmas esetben és helyen kész házak vételéhez is. A törekvés az, hogy a falusi házak legalább 600 n. öles, a városi házak 100-200 n. öles házhelyeken épüljenek, hogy így a juttatott családok belsőséghez és konyhakerthez jussanak. A tapasztalat az, hogy a mai árak figyelembe vétele mellett, az együttes képzés alapján művelt kertek nemcsak fedezik a család veteményes Szükségletét, hanem nagymértékben megkönnyíti a házak árának törlesztését is.

A sokgyermekes családok segítésének és védelmének gondolata domborodik ki abban a különleges intézkedésben, amely szerint a családi ház építésére adott kölcsönből az egy éven felüli, de 18 életévét be nem töltött 4. és minden további gyermek után az Országos Nép- és Családvédelmi Alap az adósság 10-10 %-át átvállalja. Az engedmény összege azonban az építési költség 70%-át nem haladhatja meg. A törlesztési idő 25-30 esztendő. Kiragadott példakép említjük, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Közjóléti Szövetkezete a megye területén 342 családi házat épített. Vagy például Komárom vármegye két esztendő alatt a vármegye területén 200 házat épített. Bács-Bodrog vármegye Közjóléti Szövetkezete a Hazatelepítési Kormánybiztosság támogatásában 3 székely telepen 500 ház felépítésében tevékenykedik. A városok közül csak példakép említjük, hogy a Nagyalföldön Hódmezővásárhely városa 1942 júniusáig 52 családi házat avatott fel, amelyben 315 gyermek jutott napfényes, egészséges otthonhoz.

Az építkezések közül méreteinél fogva külön kell megemlíteni a csongrádmegyei Fábiansebestyén-falu megépítését. Az e helyen volt árpádkori magyar falut a török dúlás elpusztította. A Csongrádvár megyei Közjóléti Szövetkezet az elpusztult falu helyén 75 munkanap alatt felemelt 100 házat, amely az Országos Szociális Felügyelőség által elkészített falutervnek az alapját képezi. A Hódmezővásárhely környéki tanyavilágból más, tehetősebb gazdák is befognak települni s előreláthatólag rövid idő alatt az egykori pusztá, majd kukoricaföldek helyett községházzal, egészségházzal, más középületekkel együtt új magyar falu virul a magyar Nagyalföldön.

A földhözjuttatást az Országos Szociális Felügyelőség, illetve a közjóléti szövetkezetek a m. kir. földművelésügyi miniszter által irányított birtokpolitikai tevékenységbe kapcsolódva bonyolítják le. Különösen zsidóingatlanok átvétele lehetőséget adott a Sokgyermekes magyar családok nagyobb mérvű földhözjuttatásához. A juttatás kétféle módon történik. Tulajdonbajuttatás vagy kishaszonbérlet formájában, aszerint amint azt az ingatlan természete és a termelési érdekek figyelembevétele megkívánja. Cél, elsősorban a törpebirtokoknak egészséges kisbirtokká történő kiegészítése.

Új megoldással kísérletezik a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Közjóléti Szövetkezet egy 3000 holdas felsőszászbereki volt zsidóbirtokon. Ezt a birtokot nem osztják fel, hanem azon a szövetkezet gazdálkodik oly módon, hogy sokgyermekes családokat alkalmaz, akiket később, a birtok felosztása során, önálló gazdaként földhöz akar juttatni. A cél egyelőre a juttatásra érdemesek megismerése, kiválasztása és szakszerű, alapos előképzése az önállósításra. Az ezüstkalászos- és más közhasznú-tanfolyamon kötelező az alkalmazottak részvétele. A földbirtok jövedelmének egy részét pedig arra a célra tartalékolják, hogy legyen a birtok szétosztása után önállósítási alap az egyes, arra alkalmasnak ítélt családok élő és holtfelszereléssel való ellátására. A Szövetkezet természetesen már most is különleges módon gondoskodik a sokgyermekes családok általános szociális és kulturális igényeinek kielégítéséről is.

A Debreceni Közjóléti Szövetkezet a részére juttatott 110 holdas volt zsidógyümölcsöst fentiekhez hasonló módon hasznosítja. Gyümölcskertészetben jártas, sokgyermekes családok részére egy-egy kat. holdat ad ki kezelésre s a szövetkezet vezetése mellett szakszerű gyümölcsstermelés folyik. A birtokon dolgozó családok azonban egyik helyen sem csupán alkalmazottak, hanem a szövetkezetnek, mint közigazgatási kereskedelmi vállalatnak tagjai s a tiszta haszonból arányosan részesednek.

A szövetkezet a földhözjuttatás mindkét fajtájánál a földhöz szükséges *élő- és holtfelszerelésről* is gondoskodik. Ugyanakkor, amikor akár tulajdonába juttatja a földet, akár bérletként segíti hozzá a szövetkezet a nagyobb anyagi eshetőségekhez a Sokgyermekes családokat, különös gondot fordít a juttatásban részesítettek mezőgazdasági képzésének elősegítése érdekében s ezért irányítást, felügyeletet gyakorol a juttatásban részesítettek termelése felett.

A Bácskába 1941-ben hazatelepített 14.000-nyi bukovinai székely kifosztott falvakba, üres házakba került. A kormányzat ezerszámra juttatta részükre az eltűnt ekék, boronák, szekerek, lovak, tehének helyett a gazdasági felszerelést és állatállományt. Mindez azonban kevés volt θ ezért a vármegyei Közjóléti Szövetkezet topolyai kirendeltsége 6 garnitúra traktor-ekét és cséplőgépet vásárolt, melyek a székely telepeken felmerült mezőgazdasági munkát elvégzik. A garnitúrák fokozatosan a székelyek tulajdonába mennek át, mindaddig mint a szövetkezet bérszántó- és bércséplő-garnitúrái működnek.

Az országos nép- és családvédelmi tevékenység lehetőségeihez képest az egykés területek népességének felfrissítésére, a veszendőbe induló magyar földek megmentésére sokgyermekes családokat telepít, őket gazdasági felszereléssel, állatállománnyal és vetőmaggal ellátja s így a meggyökereztetéshez szükséges anyagi eszközöket biztosítja. Nagyobb,

megürült zsidóbirtokokra is telepítenek a közzóléti szövetkezetek. – A Pestvármegyei Közzóléti Szövetkezet Göd-Ilkamajoron egy 867 holdas birtokra az árvízsjúttotta Bocsa községből 36 családot telepített át mintaszerű gyorsasággal, a községbeli fogatos gazdák önkéntes és ingyenes fuvarjaival.

A jövedelemfokozásnak és nagyobbodásnak a földhözjuttatás csak egyik lehetősége. Annál nem kisebb lehetőséget ad a *meglévő gyengébb vagy jobb földek javítása*, vagy az eddiginél *tökéletesebb művelése*. A m. kir. földművelésügyi kormány erőfeszítései ezen a téren ismertek. Ennek a törekvésnek területét szélesítik ki a közzóléti szövetkezetek, amikor kamatmentes kölcsönöket bocsátanak ilyen célra a sokgyermekes családok rendelkezésére. A sokgyermekes mezőgazdasági családok talpraállításának ebből a fajtájából is mutatunk be egy-két példát.

Igen szép eredménnyel járt a juttatott családok számára a Békés-vármegyei Közzóléti Szövetkezet rizstermelése.

Az ország mezőgazdaságát évtizedek óta sújtó szikestalaj a rizstermeléssel hasznothozó termőföldre változik, – ezt bizonyítja a korostarcsai 200 holdas szövetkezeti gazdaság. – A községtől a Közzóléti Szövetkezet bérbé vette ezt az addig haszontalan területet, s az öntözésügyi Hivatal szakszerű tervei alapján elkészítette az öntözőberendezéseket és 1942-ben holdankint mintegy 20 mázsa jóminőségű rizst termelt. A rizs megmunkálása sok munkáskezet igényel, ezzel a szövetkezet új munkalehetőségeket teremtett a proletár-faluba és a Sokgyermekes családok jövedelmét a gyermekeknek a gyomlálásba és egyelésbe való bekapcsolásával többszörösen emelte.

A gazdálkodás intenzívebbé tételét szolgálja a földeknek traktorral szántása. Különösen fontos a mélyszántás kötött, agyagos és kavicsos talajon, így Erdélyben, a Mezőségeen és a Bácskában. Ennek a problémának a felismerése vezette az erdélyi Közzóléti Szövetkezeteket traktor- és traktor-eke vásárlására. Így Erdélyben mintegy 60 traktor vándorol a falvak között és az újítással nehezen barátkozó földművelő lakossággal megszerettette a mélyszántást. Ma már kevés ez a szám, annak ellenére, hogy eleinte idegenkedéssel fogadták ezt az újítást. A traktorral való szántás bizonyos tagosító munkát is jelent... A sok-sok mesgyével, barázdával szétdarabolt szalagföldeken a traktor nem tud sokszor fordulni, ezért a mesgyéket összeszántják és a természetesen a kisgazdák békésen megosztóznak.

A mezőgazdasági kultúra és korszerű termelés vagyonosító és egyben szociális békét teremtő erejét használja fel a Komáromvármegyei Közzóléti Szövetkezet. A Mezőgazdasági Kamarával együttműködve, kísérleti telepeket létesített. A szövetkezet anyagi támogatásával a kölcsönben részesített családok — és rajtuk kívül álló minden kérelmező — részére a kísérletek alapján szerzett és kiértékelt adatoknak megfelelően szaktanácsot nyújtanak a termőtalajnak műtrágyával való javítása, a legmegfelelőbb vetőanyag használatára és így a gazdaságos termelésre.

A magyar mezőgazdasági lakosság megsegítésének útján jelentős eszközök a Közzóléti Szövetkezet által létesített kisebb *feldolgozóüzemek*.

Az eddig csupán csak nyersanyagokat termelő és a felvásárlás Személyeinek vagy spekulációinak kitett lakosság termelése biztosabbá válik, új munkaalkalmak teremnek és a kisebb östermelői haszon helyett, a nagyobb ipari nyereség anyagi előnyeit Szerzi meg a falvak népének.

Így a Győrvármegyei Közjóléti Szövetkezet Győrújfaluban és Ásványráló községekben a szövetkezet konzerválóüzemeket állított fel, melyek az ezen a vidéken nagymennyiségben termelt káposztát felvásárolják, hordókban tartósítják és legnagyobb részét külföldre szállítják. Hordós káposzta-, zöldbab-, töksavanyítás, a nagyszerű Szigetközi paprikából és paradicsomból készített lecsó tartósítása folyik ezekben az üzemekben. Kisbarát községben ugyanez a Szövetkezet málnát dolgoztat fel ipari féltermékké.

A Gömör-Kishont vármegyei Közjóléti Szövetkezet ugyanakkor Tornaalján lekvárfőzőüzemet rendezett be, mely a nagy konzerv- és gyümölcsízgyárak tömegtermelésével szemben elsősorban minőségi árut visz a piacra.

A gazdasági talpraállítás eszközei közül a legjelentősebbek egyike kétségkívül az *állat juttatás*.

A leghatásosabb módszer a fokozatos megerősítéshez. De az állatjuttatás iránti kérelmek azt is élesen mutatják, milyen égető hiányt szenvedett a szegényebb néposztály a gyors, kisebb és olcsó hitelek terén.

Egy-egy tehén ára túl hosszú ideig és keservesen gyűlt össze a szegény embernél s a baj nem egyszer elvitte a gyűlöfélben levő tőkécskét. Ezzel szemben éppen a sokgyermekes családoknál egy-egy tehén táplálékot, trágyát, húzóerőt jelent, tehát lehetőséget a felemelkedéshez.

A közjóléti szövetkezetek az elmúlt két esztendőben ezrekre menő nagyobb és kisebb háziállatot juttattak kölcsönképpen a sokgyermekes mezőgazdasági, de városzéli családoknak is.

Aki lovat kap, fuvarral fizet, – a fejőstehén árát tejben fizeti vissza az adós, – a tehénnek leadja a borját, – a sertés és nyúl után szaporulatot kell adni, – a napos liba és csirke tojással törleszti le majd a számlát, – a birka gyapjával fizet.

Az állatjuttatást a takarmányozási viszonyokon kívül a területek adottsága is szabályozza, s a közjóléti szövetkezetek egyik célja az, hogy minden országrészre az annak a területnek legjobb megfelelő állatfajt, sőt típust juttassák, sőt, az esetleg kihalásnak induló fajokat újra meghonosítsák.

A mezőgazdasági lakosság számára elsősorban lovat, tehenet és sertést juttatnak, míg a városokban élő ipari munkásság részére kecskét és birkát, valamint angora nyulát és libát juttatnak, aszerint, amint azok takarmányozására, tartásra lehetőség nyílik. Vizes, rétes területekre libát és kacsát juttatnak a szövetkezetek, sőt azok tollhozamának feldolgozására tollfosztó- és paplankészítőüzemeket, háziipari foglalkoztatókat állítanak fel.

Bács-Bodrogyvármegyei Közjóléti Szövetkezet óbecsei angora farmja nemcsak nyulakat helyez ki, hanem foglalkoztatójában maga fonatja meg a nyúlgyapjút. – Hasonló megoldással dolgozik a Háromszékvármegyei Közjóléti Szövetkezet is.

Ezeket az állatjuttatásokat a Szövetkezetek a tulajdonjog fenntartása mellett bonyolítják le. Az állatokat csak állatorvosi vizsgálat és bizonyítvány kiadása mellett osztják ki, azokat elhullás esetére biztosítják és beoltják. Az adós a fizetési kötelezettség alól csak akkor szabadul, ha az állat az ő hibáján kívül hullott el. Egészségesen levágott sertés vagy birka árát ki kell fizetni, sőt az ilyen mulasztó adóst a szövetkezetek további juttatásból ki szokták zárni, esetleg tőlük a még meglévő állatokat vissza is veszik.

Az országos nép- és családvédelmi tevékenység egyik legfontosabb juttatási ága a *háziipari* foglalkoztatás elősegítése, megszervezése, fejlesztése. Ebben azonban nemcsak az ingó vagy ingatlan juttatásra még meg nem érett sokgyermekes családok vehetnek részt, hanem részt vehet bárki, főleg azonban a falusi mezőgazdasági lakosság, vagy idénymunkásság, amely eddig a téli munkátlanságban vagyoniilag, egészségileg és etikailag meggyengült. A magyar parasztság főleg a gyári textiltermékek elterjedése és önellátó népi háziipar elsorvadása után a hosszú telet kényszerű tespedésben élte át. A vagyonos réteg átette és átaludta a telet, a szegényebb és nagyobb tömeg azonban koplalva aludta át a telet és teljesen leromolva indult neki a tavasznak.

Ezen az egészségtelen állapoton kíván változtatni az intézményes népes családvédelmi tevékenység, amikor a régi háziipart újra feléleszti vagy pedig új háziiparra tanítja a lakosságot. A hazánkban visszafejlődött kender- és lentermelés fokozása mellett a közjóléti szövetkezetek viselnek gondot arra is, hogy a lakosságot a szövés-fonásra újra megtanítsák. Székelyföldön és Komárom vármegyében modern rendszerű szövőszéket gyártanak a közjóléti szövetkezetek, – a losonci palóc háziipar központ gyárüzemben állítja elő a Szövőszékeket és állandó iskolában képezi ki a házi- szöttek készítésére és oktatására a falusi leányokat, asszonyokat.

Az országos m. kir. háziipari felügyelőségek és a Háziipari Központ mindenben Segítségére vannak a közjóléti szövetkezeteknek, őket termelési Szaktanáccsal látják el és igyekeznek biztosítani a raktárra termelt árucikkek kereskedelmi forgalomba kapcsolását. A liba, juh, angora nyúl tenyésztés egy-egy háziipari foglalkoztatásnak is alapját képezi. A Kiskunfélegyházi közjóléti Szövetkezet 156 családot látott el kis libával, mely egy év alatt 12.000 hizott libát bocsátott forgalomba. Emellett tollfosztó háziipari foglalkoztatót és paplankészítő műhelyt állított fel, úgy, hogy a juttatott családok többszörösen is keresethez jutnak. A juhtenyésztést országosan előmozdító földművelésügyi miniszteri rendeletek a legelők biztosítására is kiterjednek és juh osztással mindenben segítségére vannak a közjóléti Szövetkezeteknek is. Főleg Erdélyben gyapjúmosók, ványolók létesítésével segítik elő a közjóléti Szövetkezetek a termelést, úgy, hogy Háromszék megyéből, de Erdély igen sok részéről, valamint Zalából országos kereskedői forgalomba kerülnek a valódi gyapjú ruhaszövetek és halinaposztók. A Bácskába hazatelepített bukovinai székelyeket a Hazatelepítési Kormánybiztosság és a Közjóléti Szövetkezet ezren felüli juhval látta el, így a székelyek újra tudják használni a Bukovinából magukkal hozott »oSztováták«-at és »fonókerek«-et. Az angoranyúl tenyésztés is terjed s a közjóléti Szövetkezetek ebben is segítségére vannak a tőkenélküli lakosságnak s altruista, hatóságilag állandóan ellenőrzött munkájukkal ellensúlyozni tudják a Szabad kereskedelemben túlságosan kifejlődött árdrágítást és hamisítást.

A jelentősebb háziiparok elterjedése körülbelül a következőképpen fest: kender-, len-és gyapjuszövés 56községben, – vesszőfonás 13 községben, – szőnyegszövés 10községben; játékkészítés 7 községben, s a legelterjedtebb háziipar: a kukorica csuhéfonás 66 községben juttat nagy tömegeket keresethez.

A háziipari termelés természetesen igazodik a mezőgazdasági idényhez és a kereslethez. A munka novembertől márciusig tart. Bár a háziipar fejlesztését elsősorban az önellátás irányában, kívánatos fejleszteni, mégis,

mint keresetkiegészítő téli foglalkozás, Számottevő tétel a külföldi kivitelünkben is.

A kukoricacsuhéból (suskó vagy csuhéj, vagy susma, vidékek szerint elnevezve) készül a Németországban óriási népszerűségnek örvendő »Dauer-tasche«, a kókuszszőnyeget pótló Szőnyeg, kosarak, papucskok, lábtörlők, széktámlák, székülések, üvegbefonások. A csuhének nagy jelentősége abban van, hogy a nyersanyag ingyenes, – β gyermekek is megtanulhatják a fonást. Ma már majd minden vármegyében termelik a csuhészatyrokat, melyek tartóssága a raffiát jóval felülmúlja.

A csuhé mellett országos hírre vergődött újra a valamikor dires hajdúnánási szalmafonóipar. Ma ugyan nem kalapokat gyártanak, hanem első-Sorban kasokat, szőnyegeteket, széktámlát, bútortétetet és főleg katonai örcsizmákat, botosokat, azonban az anyagi eredmény épen olyan örvendetes, mint az első háborúelőtti szalmakalap készítésből befolyó haszon. Hajdúnánás mellett, Nádudvar a másik hajdúmezei község, melyet a Szalmafonás felvirágoztatott. A község lakossága a tiszta haszomból községfejlesztési alapot létesített, s ebből szándékoznak kutakat, egészségházat szervezni a községben. Egy szegény komárommezei község, Naszvad, egy év alatt 120.000 pengős hasznot ért el a csuhészatyrok készítésével s a faluban tartott tehének száma majdnem megkétszereződött a lakosság vagyonsodása következtében.

A hazatért Bácskában a Közjóléti Szövetkezet az első télen megszervezte a háziipart, s az ottani országos és heti vásárokon az ezerszámpa felvitt cSuhészatyrokat és üvegfonásokat órák alatt elkapkodják. Kishegyes községben újra működésbe léptek a rég felhagyott szövőszékek és a szövetkezet által megrendelt legmodernebb szövőszékeket is beállították a szövőtanfolyamra. A bácskai Székely telepekről 10 leány és asszony végezte el a losonci Szövőtanfolyamot és most ezek képezik tovább a kenderszövésben a hazatelepített családokat.

A fűz vesszőfonás folyók mellett terjedt el, s a kosár- és kaskészítés mellett újabban katonai szállító kosarakat készítenek. A fehér, hántolt fűz fonásra a közjóléti Szövetkezetek tanfolyamokat rendeznek, s ennek nyomán hollandi kosarakat és utazótáskákat is fonnak.

Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap évenként nagyobb összeggel támogatja a Sokgyermekes és tőkét nélkülöző kisipart és kiskereskedő családokat. A közjóléti Szövetkezetek kamatmentes kölcsönt adnak nyersanyagra, árura, Szerszámbeszerzésre, műhely- és üzletátalakításra, bővítésre, ha a kölcsönt a részesített családok más hitelforrásokból előteremtteni nem tudják, viszont azoktól a család anyagi boldogulásának megalapozása, vagy javulása várható.

A kölcsönnyújtások változatos eseteiből megemlítünk néhányat.

A román megszállás alatt Besztercén elsorvadt magyar kisipart az ottani közjóléti szövetkezet két üzem Szervezésével állította talpra. A műhely és berendezés nélkül álló hentes-mészárosokat és asztalosokat tömörítette, részükre berendezést vásárolt és helyiséget bérelt, hol az iparosok a gépmunkát maguk végezhetik el.

A Kolozsvári Közjóléti Szövetkezet is asztalos üzemet állított fel, s az oda beszervezett asztalosok készítik irányítás mellett az erdélyi és kalotaszegi tiszta népies bútort a házassági kölcsönért folyamodó fiatal párok részére. Így a közjóléti Szövetkezet egyszerre több fázisban dolgozik.

Megemlítjük, ugyancsak Kolozsvárott árucsamokba szervezte a közjóléti Szövetkezet a rászoruló és üzlethelyiség nélküli magyar kereskedőket és iparosokat.

Fűrésztelepek, szövődék, konfekciós üzletek, karácsonyfadísz készítő foglalkoztató üzem, iparos telepítés, mind-mind ennek az átfogó szociális munkának egy-egy láncszemét képezik.

A háborús ország egyik nagy gondja a szappan és a cipőhiány. A közjóléti szövetkezetek ebben a vonatkozásban is segítenek az állam közellátási Szerveinek. A Békésvármegyei Közjóléti Szövetkezet mintájára lassan mind több közjóléti szövetkezet bonyolítja le a házi szappanfőzést. A békési Szövetkezet közhírré tette, hogy minden beszolgáltatott kg. zsiradékért egy kg. szappant ad ingyen. Szerződést kötött szappanfőző mesterekkel, ezeket ellátja szappanfőző szerrel, begyűjti a zsiradékot, irányítja a munkát, kiosztja a készített szappant és a megmaradt szappannal ellátja az összes napközi otthonokat, óvodákat, zöldkeresztes egészségházakat, orvosi rendelőket, iskolákat és mindazt a hatósági szervet, amelyeknek szappanszükséglete van. A békési szövetkezetnek ezt a tevékenységét más Szövetkezetek is átvették a közellátási minisztérium felhívására. Az így létesített kisüzemek jelentősége abban mutatkozik meg, hogy beszolgáltatásra készítik azokat a háztartásban összegyűjthető kis zsiradék mennyiségeket, amelyek egyébként elvesznének, s amelyek összegeve végül is komoly anyagértéket jelentenek.

A kormányzat a közjóléti szövetkezet hatáskörébe utalta a kiselejtezett katonabakancsok kijavítását. A Szövetkezetek összegyűjtik a rossz bakancsokat, hadirokkant és sokgyermekes iparosokkal kijavíttatják, s a kijavított bakancsokat a rászorult mezőgazdasági lakosság és iskolásgyermekek között önköltségi áron kiosztják.

Ezek a feladatok a közjóléti szövetkezetek megalkotásának helyességét, rugalmasságát és életképességét mutatják.

A magyarság megerősítésének egyik ága – mint láttuk – a sokgyermekes családok gazdasági létének biztosítása. A másik és új tevékenység arra irányul, hogy a készülő házasságok kötését az állam megkönnyítse, s a születések számának emelkedését ezáltal is elősegítse.

Az Országos Nép- és Családvédelmi Alapból 1942. január óta jelentős összegek jutnak a *házassági kölcsönökre*.

A házassági kölcsön felső határa 1000*– pengő. Ezt az összeget azonban – mint minden más kölcsönt – a kérelmező semmiesetre sem készpénzben kapja meg, hanem javakban. A kölcsön tárgya lehet lakberendezés éppen úgy, mint műhelyfelszerelés vagy egy tehén, aszerint, hogy a házassulóknak életük megalapozásához mire van leginkább szüksége. A kölcsönt a házasság utáni második évben kell megkezdeni visszafizetni, azonban minden gyermek születése utáni évben is szünetel a törlesztés. A folyósított kölcsön összegéből a megszületett első gyermek után 10%, a második után 20, a harmadik után 30, a negyedik után 40%-ot írnak le az adós javára. A kölcsön iránti kérvényeket a törvényhatóság első tisztviselője bírálja el érdemben s folyósítja a kölcsönöket a város, vármegye évi nép- és családvédelmi ellátmányából.

Az eddigi eredmények biztató jeleket mutatnak, mert nem annyira készpénzzel, mint inkább gyermekekkel indult meg a törlesztés . . .

A vissza nem térülő juttatások közül, mint már említettük az Országos Nép- és Családvédelmi Alap fedezi az országosan ismert zöldkeresztes egészségvédelmi Szolgálat által irányított és a megyei városokban és községekben folyó gyermek étkeztetési akciót, továbbá a gyermek és női tej juttatásokat, a zöldkeresztes cukorjuttatást, a csecsemőkelengye és szappanjuttatást. Hozzájárul az Alap a törvényhatósági városok gyermek-étkeztetési költségeinek fedezéséhez is.

A vissza nem térülő juttatások közül külön kell megemlékezni a nyári gyermekotthonokról. Különösen a falusi lakosság nyári nagy munkaidején megfelelő őrizet és felügyelet nélkül maradnak odahaza, vagy idegen házakban a dolgozó szülők gyermekeinek ezrei. A nevelés Szempontjából vett erkölcsi veszedelmek mellett számtalan gyermekhalálnak és balesetnek lett okozója ez a nem kívánatos helyzet. Ennek felismerése hozta létre már korábban a nyári időszakra berendezett gyermekotthonokat. Rendelkezésre álló adatok szerint 1940-ben 623 hatóságilag támogatott ilyen gyermekotthon működött az országban, ismeretlen gyermeklétszámmal. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap támogatásával 1941-ben már 873 nyári gyermekotthon létesült, amelyekben 51.356 gyermek kapott szakszerű felügyeletet. A gyermekotthonok közül 272-ben a gondozásra bízott gyermekek étkeztetésben is részesültek.

1942-ben az Országos Nép- és Családvédelmi Alap támogatásával létesült gyermekotthonok Száma 1932-re emelkedett, s 117.910 volt már az azokba beiratkozott gyermekek száma. A közellátásban mutatkozó nehézségek ellenére is 385 nyári gyermekotthonban folyt étkeztetés is.

Szociálpolitikai szempontból nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a mindenütt tapasztalható nevelő hatást is, amelyben az eddig magára hagyott, szakszerű vezetés alatt álló gyermekotthonokban részesültek a gyermekek, valamint azt az erkölcsi erőt is, amellyel a társadalom járult hozzá a napközi otthonok szervezéséhez, fenntartásához, sőt anyagi támogatásához is.

Az újránnyújtott Szociális munka nevelő részéhez tartozik a *különböző tanfolyamok* tartása a segítségre szoruló néprétegek számára. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap más hatósági szervekkel (népművelési bizottság, háziipari felügyelőség, tisztviselők) együttműködve s a társadalom segítő erejének bevonásával számtalan gazdálkodási, nőnevelési, kis háziállattenyésztési, gyümölcsstermelési, háziipari főzőtanfolyamok rendezését tette lehetővé. A tanfolyamokat rendszerint ott szervezik meg, ahol a gazdasági talpraállítás is megindult. A cél az, hogy a felemelendő réteg egyszerre kapja meg az anyagi eszközök mellett azt az erkölcsi és tudásbeli segítséget, törődést, amely tényleg képesíti a nyújtott anyagiak helyes használatára és lelkiileg erőssé teszi az önmaga erejének fokozott latbavetésére.

De anyagiakkal elősegíti az Országos Nép- és Családvédelmi Alap a sokgyermekes családokból származó gazdaiifjak tovább művelését is a különböző népfőiskolákon.

Az 1940: XXXII. t.-c.-benfoglalt alapelvek alapján, de abból a tényből is kiindulva, hogy az országot sújtó nagy csapás idején már túlnyomó részen készen áll az új Szociális Szervezet, a m. kir. kormány megbízásából az Országos Szociális Felügyelőség vállalta az 1941 és 1942. évi nagy *bel-és árvíz folytán megrongált és összedőlt családi házak építésének irányítását.*

1941-ben 16 millió P-t bocsátott rendelkezésre a kormányzat a házak felépítésének céljaira a károsultaknak nyújtandó kölcsön formájában. Az országos gyűjtésből pedig 2 millió P-t segélyként kaptak a bel- és árvíz által sújtottak. Az erdélyi gyűjtésből, tekintettel az erdélyrészi elemi csapásra, további 4,500.000 P-t utalt ki felerészben kölcsön, felerészben segély céljára a m. kir. kormány.

Az 1941-ben összeszámlált 9.800 megrongált és összedőlt ház közül 5.600 károsult kért ebből az összegből segítséget házának javítására vagy felépítésére. Ezek közül 3200 esetben újból kellett felépíteni az összedőlt házakat. A törvényhatóságok az Országos Szociális Felügyelőség s annak műszaki osztálya irányítása mellett 1942-ben túlnyomó részben befejezték a nagyobb arányúnak mondható országos építkezést.

1942-ben ismét elszabadultak a vizek kárt okozó erői s 11.600 megrongált, összedőlt ház jelezte a fékevesztett elemek romboló munkáját. A kormányzat 23 millió P-t adott ismét kölcsönök céljára a törvényhatóságoknak, s 2,300.000 P-t az elemi csapásoktól sújtottak segélyezésére. 8400 rászoruló kért segítséget a lakóházak felépítésére, ezek közül 4000 háznak újjáépítésére ismét az Országos Szociális Felügyelőség irányítása alatt indult meg a nagyszabású építő munka, amelynek mintegy 60 %-a még 1942-ben be is fejeződött.

Az anyagi erejében is lassan magához térő nemzetet erősen sújtotta a három egymásutáni esztendőben érkezett csapás. (Az 1940. évi bel- és árvízkárokat külön kormánybiztossági irányítás mellett hozták helyre a vármegyék és városok iskolapéldának beillő gyorsasággal). Kétségtelen azonban, hogy a nagy hátrányok mellett Szociális Szempontból bizonyos előnyök is mutatkoztak. A rengeteg idejétmúlt, anyagában elsilányult, Szerkezetében, beosztásában korszerűtlen, egészségtelen ház helyett, éppen a legrászorultabb réteg kamatmentes kölcsönök útján vízmentes területen épült, egészséges, a mai korhoz illő otthonhoz jutott. Erkölcsi és egészségügyi Szempontból tehát a bel- és árvíz által megrongált, vagy összedőlt és újjáépített házak, továbbá a Nép- és Családvédelmi Alapból épült házak ezrei komoly lépést jelentettek előrefelé a magyar nép életkörülményének változtatásában.

Az elemek csapása még el sem múlt, amikor a nemzetet egy minden erőt igénybevevő új megpróbáltatás elé állította a legfelsőbb Gondviselés. Megindult a nemzet lelkét és létét fenyegető nagy világháború, amely új szociális problémák Sorozatát veti fel. A m. kir. belügyminiszter irányítása alatt álló Országos Szociális Felügyelőség késedelem nélkül áll sorompóba, s munkaközösségei révén a társadalmi erők egybefogásával megszervezte az *Országos Bajtársi Szolgálatot*. A minden időt igénybevevő szolgálat mellett nem volt még lehetőség ennek az új Szociális gondozói munkának eddigi tevékenységét illetőleg Számszerű összesítésre vagy értékelésre. Bizonyos azonban, hogy a magyar társadalomnak nemcsak áldozatkészsége, munkakedve, de a segíteni akaró ötletessége is megszámlálhatatlan formákat talált ki és valósított meg a hadbavonultak hozzátartozóinak segítésére. Természetes, hogy a vissza nem térülő, karitatív juttatások zömét is a hadbavonultak családjai, azok gyermekei kapják.

Ennek a Megpróbáltatásnak is meglesznek a maga értékes tanulságai. A társadalom Szerencsésebb, tehetősebb rétegei ismét nagy igyekezettel sietnek a bajbajutottak segítésére, nemcsak anyagiakkal, de erkölcsi

támogatással, önként végzett szociális munkával. A háborús szociális munka erősíteni fogja az együvértartozás, egymásra utaltság s az öntevékeny Segítség érzését és gondolatát. Az áldozatkész segítség a gyakorlati szociálpolitika szempontjából, különösen a társadalomnak a szociális gondozás, családgondozás terén szerzett tapasztalatait tekintve értékes iskola lesz. Annál is inkább, mert a bajtársi szolgálatok irányításában mindenütt erősen résztvesznek a Szakképzett Szociális gondozók, nép- és családvédelmi szakelődök.

Az elvek, módszerek megkezdett végrehajtásának Számszerű adatai és tapasztalatai egy eddig alig látott magyar szociálpolitikai irány kibontakozásának még csak jövő körvonalait mutatják. Ha kedvező jelek is mutatkoznak, ennek a munkának irányítói és végrehajtói nem ringatják magukat rózsaszín álmokba. A magyarság történelmi megpróbáltatásai, de sokszor hibái és bűnei is olyan társadalmi problémákat termeltek ki, amelyeknek megoldása nem a pillanatnyi lelkesedést, csodaszereket, hanem a hosszú és tervszerű munka megindítását és folytatását igényli. A problémák természetéhez képest egyidőben kell munkálkodni a magasabb értelemben vett *nemzet és szociálpolitika* s ugyanakkor a *szociális gondozás* vonalán is. Az előbbinek célja, hogy az örök magyar erkölcsi és szellemi értékek mélyre nyúló alapzatán maradván a magyar társadalom és nemzet épületének szerkezete az időszabta igényeknek megfelelően átépüljön s a másikkal, hogy ugyanakkor a tartópillérek között az emberekhez közel érő meleg és élő szociális szemlélet, gondolat s a segítés mindenkor korszerű módszereivel töltsék ki.

Csak egy ilyen széles, a magyar néprétegekre fektetett, szerkezetében özüárd és belsejében tömör magyar bástya tudja Kelet és Nyugat találkozási pontján befelé biztosítani lakóinak fennmaradását és boldogulását, kifelé pedig töretlenül teljesíteni európai és egyben történelmi hivatását.